

[ЖАНА]

Девет. Девет месеци мајчине болести. У сећању су остали као слепљена грудва прљаве постељине с њеног кревета, који се претворио у лежај рањене звери, кад мајка више није дозвољавала ни да је оперу сунђером. Од свих тих месеци, Жана се јасно сећала само оног јануарског понедељка, првог понедељка нове године, када је први пут пожелела Маријани што скорију смрт.

До тог часа снега је пало још врло мало, тек колико да покрије смрзнуте бразде прошле јесени узораних поља. И ветар, који је у налетима стизао са североистока, из правца старог јаловишта угљенокопа, брзо га је зацрнео угљеном прашином. Површина угљенокопа се наизглед сасвим замрзла, мраз ју је чврсто стегао. Али разиграни ветар је био упоран, скидао је ситне честице, љуспице угља и разносио их по белом покрову њива. Снег је најпре изгубио своју белину. Затим је посивео. Па сасвим поцрнео. Тако је зими било увек – све до следеће спасоносне вејавице. Али сада су вејавице озбиљно закасниле, и снег се напослетку претворио у црну ледену покорицу, гутајући ионако слабашну, краткотрајну светлост дана.

Жани се чинило – да се мајка није разболела, и снегови би почели падати на време, забелели би земљу као што је ред. Али мајка је била болесна. Њено тело, изломљено конвулзијама, испржено грозницама, лучило је не зној него сукрвицу патње налик катрану, која се

увлачила у сваку тканину, како у памучне навлаке, тако у спаваћицу, али не само у тканине – и у намештај, у зидове, у сâм ваздух у кући, ионако зимски загушљив, пошто су прозори били залепљени да се не губи топлота.

Са закашњењем покушавајући да усвоји мајчину вештину, надајући се да ће победа над флекама значити и малу победу над болешћу, Жана се трудила да опере чаршаве. Али они се нису дали опрати – машина за рубље је само узалуд трошила воду. Жана је искувала, намакала, гњечила, испирала, млатила постељину тешким дрвеним ваљком. Али чак и ударци ваљком, који је у мајчиним рукама побеђивао сваку прљавштину, избијао, протеривао је из тканина, у невештим Жаниним рукама су, како се чинило, само распрскавали и ширили црне флеке које су се увукле у тканину, још више прљајући и чаршаве и целу кућу.

Читавог живота Маријана је својим јаким, вештим рукама увијала рубље, цедећи га. Мучила га је, правила од њега чврсту плетеницу, а затим исправљала, глачала усијаном пеглом, чинећи да опет буде глатко, бело и невино. А сада, као за освету, болест је увијала па опет исправљала њу саму. И сва она прљавштина, коју је она некад одстранила, као да се враћала, увлачила у све тамније тело и све мутнији ум.

Мајка је тридесет година, док је управљала сад већ затвореном перионицом при руднику, носила бели радни мантил. И од свих људи посебно је издвајала лекаре, по истоветној цеховској боји одеће, по предности, професионалној, церемонијалној страсти према строгим процедурама дезинфекције, хлорисања и прокувавања. Чим би се на Жани појавила нека огреботина, раница, што се дешавало често („имаш танку кожу“,

говорила је мајка) – ни говора о тамо неком привијању боквице, или лепљењу фластера из кућне апотеке, умоћавању нестерилним завојима – одмах ју је водила у болницу старом доктору Шпектору да добро испере и дезинфикује рану; у њеним очима је свака трунчица прашине претила тетанусом.

И баш зато је била језива она плачевна упорност с којом је преклињала Жану да је не вози у болницу и да не зове кући лекаре; као да је болест, која је обузела њен организам, постала свесна и, бранећи се, говорила кроз њена уста. Лекари за њу нису више били заштитници здравља, чувари чистоће, спасиоци, већ мучитељи. Мајка их се унапред плашила и мрзела их, плашила се, како се Жани чинило, чак и беле боје њихових мантила, која је раније била поуздани знак савезништва. А Жана није имала довољно јаку вољу да настоји на исправној одлуци, као некад Маријана, под чијим се окриљем Жана навикла да живи.

Зато се Жана могла само прилагођавати новој, страшној, суманутој мајчиној вољи, нехотице увучена у њено безумље, обесхрабрена, преплашена тиме што је одједном остала сама, том наглom и, како јој се чинило, сасвим немогућом променом.

Маријану су у селу поштовали, али ипак с неког одстојања, са зазором, као да због нечег – иако Маријана није била даље од Доњецка, само је једном отпутовала у Грац, у Аустрију, као неговатељица – нису били сигурни да је она заиста њихова, овдашња. Пре нешто више од две и по године рудник угља је дефинитивно престао с радом. Маријана је тада молила да се периферија не затвара, да се комерцијализује, али узалуд, и људи од тог часа као да су били озлојеђени на њу, као да

су, наравно сасвим неоправдано, очекивали да ће она убедити власнике да не затварају рудник. А она је баш тад отпутовала у Аустрију на пола године. Многе жене су тако надничиле по европским земљама али су само њој замерили на томе, као да је отишла у бању да се одмара а не да неком деди Аустријанцу мења пелене. И зато, када је мајка пала у кревет, није се нашао нико да помогне Жани ни речју, а камоли делом.

Жана ником није ни говорила шта се тачно дешава са мајком; стидела се да открива ружне тајне болести, да баца прљаву сенку на мајку.

А комшије и познаници, на речима саосећајући с њом, све више су се удаљавали. Некакво непријатно, мрачно предосећање лебдело је у ваздуху. Они старији сећали су се времена непосредно уочи јулског обрушавања у руднику 1996. године, када је погинуо и њен отац. Сам рудник је тада упозоравао на предстојећу несрећу: час би избио метан, час би се заглавио рударски кавез, као да каже: станите, људи, иначе ће бити зла... А Маријана пре тога никад није била болесна. Ни најмања болест није се лепила за њу, чак ни грип никад није имала. И зато је, сада, њена болест била знак да се нормална времена завршавају, да ће се нешто десити, и људи су, несвесни тога, пребегавали, пребацивали се на страну нејасне будућности, у којој за Маријану више није било места.

Тада, у јануару, у ноћи између недеље и понедељка почео је да пада густ снег, наизглед нечујно, а ипак са нежним, успављујућим шуштањем. Падајући, снег је осветлио собе, отерао у ћошкове набреккле, као хематоме, сенке. И Маријана је заспала мирно, као раније, када је лако и захвално падала у сан после целодневног

рада и на послу, и код куће, пошто је с посла доносила оно што ниједна машина није могла опрати – и Жани се чинило да њено снажно тело, обликовано покретима праље, њене руке, навикле да месе воду и стварају пену, зраче, предају некакву енергију, као возњом загрејани мотор, и да та енергија допире испод пуцкетаве јорганске навлаке, испуњавајући собу чудесном свежином, натприродним мирисом чистоће.

Искористивши те ноћне сате мира, Жана је телефонирала доктору Шпектору и наговорила га да дође.

Све док мамину праоницу нису затворили, болничко рубље се такође прало у њој, и тада је докторов мантил блистао искричавом белином која је, чинило се, сама по себи могла да лечи. Доктор је стигао у истом том, добро испегланом мантилу, али Жана је приметила да је тканина мантила некако потамнела, да није више светлוצала. Па и сам педантни чистунац доктор Шпектор се запустио, оронуо; као да је без мајке, без њене перионице, без њеног свакодневног ручног прања читаво село почело да пропада.

Раније је доктор Шпектор самоуверено улазио у пацијентову собу, као да свима и свему ставља на знање да је дошао да победи. Одмах би почео да опипава пацијента, да га лупка прстима, да слуша одзиве тела, приморавајући болест да се огласи, да открије своје право име. Прсти, предугачки за мршаваг, невисоког Шпектора, прсти пијанисте (људи су са смешком говорили да се доктор у младости спремао на музичку академију) били су његов главни дијагностички инструмент. И Жана, добро се сећајући како су је ти прсти додиривали кад је она сама лежала у грозници, као да јој Морзевом азбуком предају охрабрујуће сигнале, од

свег срца се надала да ће Шпектор одгонетнути од чега болује мајка, и да ће наћи лек за њену болест.

Али доктор је и дошао нерадо, и једва да је ушао у собу. Није ни дотакао Маријану, правдајући то тиме да не жели да је буди. Уплашио се, обесхрабрено је помишљила Маријана. Као да се боји њене болести. И нада се изгубила, заменио ју је страх, утолико већи што је мајчина болест сада постала део некакве страшне свеопште промене против које не може ништа ни доктор Шпектор. Он је одвео Жану у другу собу, саслушао ју је, гладећи је по руци – осетила је слабост, млитавост некада еластичних и чврстих прстију – и рекао:

– Треба урадити анализу крви. Али ја ћу ти и без анализе рећи шта је то. Рак. Галопирајући карцином. Ту наде нема. Нико се неће прихватити да је оперише. А хемиотерапију она неће издржати.

Поћутао је, устао, навукао капут у ходнику. Застао је код врата, погледао Жану. Отворио је врата, подигао ногу преко прага и, као да већ напола није у кући па да му је због тога лакше, рекао је Жани:

– Рак се развија врло брзо. Мораш бити спремна на све... Твоја мајка ће се мењати. Промене ће бити врло ружне. Оно што си рекла, да не жели лекаре... то је тек почетак. Извини. Интоксикација је врло јака. Мозак се не може сачувати.

Шпектор је укратко испричао шта би могло уследити. Жана га је и слушала и није га слушала: то што је он говорио никако се није могло односити на њену мајку. „Неће моћи да те препозна“. „Мислиће да си јој непријатељ“. Као да не познаје њену маму! И тек рубом свести му је веровала. Веровала и уплашила се. И сама

је видела колико се њена мајка променила, и да су промене почеле већ првог дана болести.

Управо тада, када је доктор отишао, Жана је пожелела да јој мајка што брже и лакше умре. Пожелела је, зато што је не једном на сеоским сахранама чула како жене говоре умирујућим гласом наизглед мудре речи: „Неће се више мучити.“ Одмах се и постидела својих мисли, али постидела се механички, површно, лицемерно. Зато што је био ред да се тога постиди. А поставши свесна свог лицемерја, и нехотице је задржала дах, очекујући да је обузме истински стид, тако да је заболи у грудима. Али то се није десило.

Уместо стида осетила је – први пут од почетка болести тако снажно и јасно – само дубоку, немоћну љутњу на мајку. Јер то се могло десити свакоме, комшиници тетки Ањи на пример, али не и мами, зато што је мама била, била је... Жана, гушећи се од беса, није умела да нађе ону праву реч, ону која одражава мајчину суштину, коју су само малобројни добро знали, неки су нагађали, али су је скоро сви дубоко у себи осећали.

Мајка, све досад, као да је била зачарана, заштићена. И као да је требало да врло брзо открије Жани своју тајну, да јој објасни ко је, заправо, она и шта ради, претварајући се да само пере туђе рубље. Врло брзо. Можда је до тога остало само годину дана, можда само пар месеци – Жана је то предосећала, ловила је наговештаје.

А сада је Маријана умирала не одржавши прећутно али очигледно обећање, изневеривши ћерку у њеној нади у посебност наследног позива који је Жана у мислима већ почела да прихвата, још и не знајући у чему се он тачно састоји. Размишљајући о том позиву, она је узимала за полазну тачку оно необично осећање по-

себне важности мајчиног живота, важности која није одговарала њеном занимању – управница перионице, затим кућна праља у време машина за прање рубља и средстава за чишћење – а због које су је једни сматрали врачаром, други – пророчицом, трећи – вештицом, а четврти, којих је ипак било највише, само паметном женом чији је савет вреди послушати.

Али све то, некако, није било то. Људи су покушавали да схвате несхватљиво. А чаролија је била у самој мајци, у покретима њених руку, у води између њених дланова, у чистоћи опраног рубља, оној чистоћи која је изнад белине.

А касније, вишња се забелела цветовима, стигао је топли јул. Са дрвета поред прозора мајчине собе, рана сорта вишње, висили су тамноцрвени, као лакирани, плодови, и лупкали у стакло; с пролећа је требало орезати гране, одстранити лишаје са стабла, окречити га... Мајка – оно што је остало од мајке – се смирила, утишала, дисала је равномерно, као да је вишња нашла некакав једноставан звучни кључ за њену помућену свест. И Жани се опет јавила очајничка нада да ће мајка оздравити, да се може вратити чак и из такве самртничке даљине. Тих сунчаних дана је Жана, осећајући како су црне њене мисли и осећања, у каквом тешком, загушљивом сумраку где је време престало да тече она живи, молила од стабла вишње излечење за мајку, шапутала је „вишњо, спаси маму“, несвесна тога да већ и сама полако губи разум. Седела је поред мајчиног кревета, гледала у лице које се претворило у страшну маску и чекала да се појаве старе, познате црте, да мајка превлада маску, да врати себе себи...